

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Ректор академії, професор

Валентина АРАНЧІЙ

« 28 » серпня 2020 р.

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

освітньо-професійна програма	<u>Фінанси, банківська справа та страхування</u>
спеціальність	<u>072 Фінанси, банківська справа та страхування</u>
галузь знань	<u>07 Управління та адміністрування</u>
ступінь вищої освіти	<u>бакалавр</u>

Полтава 2020

Розробники:

Аранчій Валентина, професор, к. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Дорогань-Писаренко Людмила, професор, к. е. н., професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Безкровний Олександр, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Дорошенко Ольга, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Дорошенко Андрій, доцент, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Єгорова Олена, доцент, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Зоря Світлана, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Капаєва Людмила, доцент, к. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Песцова-Світалка Оксана, доцент, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Рудич Алла, доцент, к. е. н., завідувач кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Краснікова Оксана, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Наскрізна програма практики розглянута та схвалена на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від 28 серпня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Валентина ЧУМАК

Наскрізна програма практики схвалена науково-методичною радою спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування

Протокол від 28 серпня 2020 р. № 1

Голова науково-методичної ради спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування

Ольга ДОРОШЕНКО

ВСТУП

Наскрізна програма практики розробляється згідно з освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа та страхування та навчального плану підготовки студентів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Метою практики є набуття студентами компетентностей, на основі отриманих в Полтавській державній аграрній академії (далі – Академія) теоретичних знань, для досягнення програмних результатів навчання та прийняття самостійних рішень у виробничих умовах, оволодіння практичними навичками і вміннями, сучасними методами і формами організації праці у професійній сфері, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та застосовувати їх у майбутній трудовій діяльності.

Завдання практики:

- поглиблення, систематизація і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами в процесі навчання;
- набуття, поглиблення й удосконалення у виробничих умовах компетентностей та підготовка студентів до трудової діяльності;
- формування навичок прийняття самостійних рішень на певних ділянках роботи (чи з конкретних питань) у виробничих умовах;
- освоєння сучасних технологій з фаху;
- збір і опрацювання фактичних матеріалів для виконання індивідуальних завдань.

Проходження практики сприяє формуванню:
компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність працювати у команді;
- здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- здатність працювати автономно;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, філософських засад та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній

системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій; дотримуватись безпечних умов життєдіяльності використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;

- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач, використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансової, економічної, математичної, статистичної та інших наук для діагностики стану фінансових систем;

- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;

- здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування, застосовувати їх в діяльності виробничих структур, фінансово-кредитних установ, бюджетних організацій та органів місцевого самоврядування;

- здатність складати та аналізувати фінансову звітність, інтерпретувати та використовувати фінансову та пов'язану з нею інформацію облікового та управлінського характеру;

- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування, діяльності господарюючих суб'єктів виробничої та невиробничої сфер;

- здатність здійснювати ефективні комунікації;

- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій;

- здатність планувати економічні процеси в сфері грошових, фінансових і кредитних відносин обґрунтовувати альтернативи прийняття управлінських рішень за всіма видами фінансової діяльності та рівнями фінансової безпеки;

- здатність володіти практичними навиками щодо організації діяльності державних та недержавних фондів соціального спрямування, митної служби, органів місцевого самоврядування;

програмних результатів навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;

- знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;

- визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;

- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;

- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;

- володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;

- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави;
- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у фінансово- банківській сфері, на страховому ринку, у сфері залучення інвестицій та уявляти їх взаємозв'язок із механізмом формування, розподілу й використання фінансових ресурсів держави з використанням світового досвіду;
- визначати місце і значення облікової, аналітичної, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні вирішення проблем в сфері соціальної, економічної відповідальності підприємств, фінансово-кредитних установ та організацій.

1. ОПИС ПРАКТИК

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування денної форми навчання 2020 року набору передбачені наступні види практик (табл. 1).

Таблиця 1

Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Навчальна практика				
1.	Економічна теорія	2	4,5	135
2.	Статистика	2	3	90
3	Фінанси	4	4,5	135
4.	Страхування	4	4,5	135
Виробнича практика				
5.	Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва	6	7,5	225
6.	Комплексна зі спеціальності	8	6	180

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання, 120 кредитів ЄКТС) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування денної форми навчання 2020 року набору передбачені наступні види практик (табл. 2).

Таблиця 2

Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Навчальна практика				
1.	Страхування	2	3	90
Виробнича практика				
2.	Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва	2	6	180
3.	Комплексна зі спеціальності	4	6	180

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (нормативний термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування заочної форми навчання 2020 року набору передбачено

проходження професійної практики обсягом 6 кредитів ЄКТС (180 годин).

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування заочної форми навчання 2020 року набору передбачено проходження професійної практики обсягом 3 кредити ЄКТС (90 годин).

1.1. Навчальна практика «Економічна теорія»

Метою навчальної практики «Економічна теорія» є набуття студентами ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних із майбутньою практичною діяльністю; ознайомлення із закономірностями поведінки економічних суб'єктів, дослідження механізму прийняття рішень окремими мікросистемами, а також аналіз економічних взаємозв'язків між домогосподарствами і фірмами, суспільством і фірмами в ринкових умовах; набуття необхідної сукупності теоретичних і практичних знань для вирішення конкретних економічних завдань на сучасному етапі розвитку економіки; формування вмінь оперувати системними знаннями щодо основних показників, чинників і наслідків макроекономічного розвитку країни за ринкових умов; розуміння необхідності державного координування цього розвитку відповідно до цілей і пріоритетів відповідної економічної політики; засвоєння наукового інструментарію макроекономічного аналізу для самостійного дослідження економічного простору країни і світу через призму макроекономічної теорії.

Завдання навчальної практики «Економічна теорія»:

- набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки, особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури;

- набуття навичок аналізу агрегованих показників, визначення чинників і наслідків макроекономічного розвитку господарських систем, а також можливостей держави коригувати цей розвиток відповідно до цілей і пріоритетів економічної політики;

- поглиблення знань про основні елементи ринкового механізму, їх взаємозв'язок і взаємодію, основний інструментарій мікроекономіки;

- закріплення механізму прийняття економічних рішень окремими господарюючими суб'єктами, здійснення ними того або іншого вибору за умов обмеженості ресурсів та наявності альтернативних можливостей;

- набуття досвіду аналізу основних факторів, що впливають на формування ринкової ситуації й зумовлюють економічну поведінку господарюючих суб'єктів та зміни в ній;

- систематизація основних закономірностей і правил поведінки господарюючих суб'єктів у ринковому середовищі;

- закріплення ключових положень базових макроекономічних теорій і ринкових механізмів та механізмів макроекономічної політики щодо регулювання економіки;

- набуття вмінь аналізувати функціонування національної економіки та оцінювати ефективність економічної політики держави.

Проходження навчальної практики «Економічна теорія» сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

програмних результатів навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;

- володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.

1.2. Навчальна практика «Статистика»

Метою навчальної практики «Статистика» є поглиблене ознайомлення студентів із прийомами та методами статистичних досліджень економічних явищ і процесів, набуття студентами навичок самостійної роботи з масовими статистичними даними.

Завдання навчальної практики «Статистика»:

- систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань щодо методик й організації проведення статистичного дослідження за його окремими етапами;

- практичне опрацювання конкретних методик статистичного дослідження на основі індивідуальних практичних завдань;

- розвиток навичок вибору найбільш раціонального статистичного метода для виконання поставленого завдання;

- набуття досвіду здійснення необхідних розрахунково-обчислювальних операцій;

- закріплення навичок формулювання висновків за результатами дослідження у статистичних термінах та їх економічної інтерпретації;

- формування професійних умінь та навичок, розвиток професійних якостей особистості майбутнього фахівця.

Проходження навчальної практики «Статистика» сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;

- здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач, використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансової, економічної, математичної, статистичної та інших наук для діагностики стану фінансових систем;

- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

програмних результатів навчання:

- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати місце і значення облікової, аналітичної, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні вирішення проблем в сфері соціальної, економічної відповідальності підприємств, фінансово-кредитних установ та організацій.

1.3. Навчальна практика «Фінанси»

Метою навчальної практики «Фінанси» є поглиблення теоретичних знань студентів у галузі фінансово-кредитних відносин, оподаткування, банківської і страхової справи, інвестиційної діяльності; оволодіння навичками практичної роботи в фінансовій сфері; формування у студентів професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень, виходячи з умов господарювання за ринкових відносин; виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання навчальної практики «Фінанси»:

- формування фахових здібностей на базі одержаних теоретичних знань із

сутності фінансів, їх функцій і ролі, основних напрямів і здобутків фінансової науки, особливостей фінансового права й фінансової політики, змісту системи оподаткування й державних цільових фондів, сутності державного бюджету й бюджетної системи, бюджетного дефіциту й державного кредиту, особливостей організації місцевих фінансів, фінансів суб'єктів господарювання та фінансів домогосподарств, сутності й особливостей фінансового механізму страхового і фінансового ринку, змісту й інструментів фінансового менеджменту, особливостей міжнародних фінансів;

- набуття первинних професійних умінь і навичок із фінансів;
- виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності;
- формування здібностей критично осмислювати фінансові проблеми та обговорювати їх із висловленням власної думки.

Проходження навчальної практики «Фінанси» сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність працювати у команді;
- здатність працювати автономно;
- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

програмних результатів навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причиннонаслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;
- визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;
- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;
- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно

інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- визначати місце і значення облікової, аналітичної, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні вирішення проблем в сфері соціальної, економічної відповідальності підприємств, фінансово-кредитних установ та організацій.

1.4. Навчальна практика «Страховання»

Метою навчальної практики «Страховання» є поглиблення теоретичних знань і практичних навичок студентів у сфері економічних відносин, що виникають між суб'єктами страхового ринку з приводу купівлі-продажу страхових послуг.

Завдання навчальної практики «Страховання»:

- узагальнення та систематизація теоретичних знань, набутих при вивченні дисципліни «Страховання», стосовно ролі й значення страхового захисту в ринковій економіці, необхідності страховання як засобу управління ризиками підприємства та захисту власних майнових інтересів громадян;

- поглиблення знань про структуру страхового ринку та органи нагляду за страховою діяльністю; закріплення основних правил організації й ведення страхової діяльності та навичок дослідження показників стану страхового ринку України з метою формування перспективних напрямів його розвитку;

- закріплення навичок формування вартості страхової послуги на підставі тарифів, що пропонуються страховиками з ризикових видів страхування, ознайомлення зі складовими елементами тарифної ставки, розвиток навичок визначення ймовірного доходу за інвестованими у накопичувальне страхування коштами та управління страховими ризиками;

- формування професійних умінь і навичок із особистого страхування, майнового страхування та страхування відповідальності;

- набуття досвіду визначення необхідності й доцільності укладення договорів перестраховання й співстрахування, аналізу особливостей договорів перестраховання, застосування методів і форм операцій перестраховання;

- закріплення методологічних основ формування доходів, витрат і прибутку страхових організацій; розвиток навичок визначення фінансової надійності страховика на підставі його публічної інформації, проведення тестів раннього попередження з метою своєчасного виявлення ризиків у діяльності страховиків.

Проходження навчальної практики «Страховання» сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
- здатність здійснювати ефективні комунікації;
- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій.

програмних результатів навчання:

- знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості

до нових знань;

- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у фінансово- банківській сфері, на страховому ринку, у сфері залучення інвестицій та уявляти їх взаємозв'язок із механізмом формування, розподілу й використання фінансових ресурсів держави з використанням світового досвіду.

1.5. Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва

Метою виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в реальних умовах функціонування суб'єкта підприємництва.

Завдання виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва:

- вивчення організаційної структури суб'єкта підприємництва та з'ясування місця й значення в ній фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу);

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;

- закріплення досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;

- формування фахових здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;

- закріплення практичних навичок із фаху на базі конкретного суб'єкта підприємництва;

- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної роботи студента;

- закріплення навичок підготовки наукових доповідей.

Проходження виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

- здатність бути критичним і самокритичним;

- здатність працювати у команді;

- здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

- здатність працювати автономно;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у

тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач, використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансової, економічної, математичної, статистичної та інших наук для діагностики стану фінансових систем;

- здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування, застосовувати їх в діяльності виробничих структур, фінансово-кредитних установ та бюджетних організацій;

- здатність складати та аналізувати фінансову звітність, інтерпретувати та використовувати фінансову та пов'язану з нею інформацію облікового характеру у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- здатність здійснювати ефективні комунікації;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій;

- здатність планувати економічні процеси в сфері грошових, фінансових і кредитних відносин обґрунтовувати альтернативи прийняття управлінських рішень за всіма видами фінансової діяльності.

програмних результатів навчання:

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;

- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;
- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

1.6. Виробнича практика «Комплексна зі спеціальності»

Метою комплексної зі спеціальності практики є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, формування професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах функціонування конкретного суб'єкта підприємництва, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання комплексної зі спеціальності практики:

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;
- набуття досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;
- формування професійних здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;
- ознайомлення з фінансовою роботою суб'єкта підприємництва та набуття практичних навичок із неї;
- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної роботи студента.

Проходження комплексної зі спеціальності практики сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність працювати у команді;

- здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
  - здатність працювати автономно;
  - розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
  - здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач, використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансової, економічної, математичної, статистичної та інших наук для діагностики стану фінансових систем;
  - здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
  - здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування, застосовувати їх в діяльності виробничих структур, фінансово-кредитних установ та бюджетних організацій;
  - здатність складати та аналізувати фінансову звітність, інтерпретувати та використовувати фінансову та пов'язану з нею інформацію облікового характеру у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
  - здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
  - здатність здійснювати ефективні комунікації;
  - здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
  - здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
  - здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій;
  - здатність планувати економічні процеси в сфері грошових, фінансових і кредитних відносин обґрунтовувати альтернативи прийняття управлінських рішень за всіма видами фінансової діяльності.
- програмних результатів навчання:
- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;
  - володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для

вирішення фінансових задач;

- застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;

- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;

- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення.

1.7. Професійна практика

Метою професійної практики є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, формування професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах функціонування конкретного суб'єкта підприємництва, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання професійної практики:

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;

- набуття досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;

- формування професійних здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;

- ознайомлення з фінансовою роботою суб'єкта підприємництва та набуття практичних навичок із неї;
- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної роботи студента.

Проходження професійної практики сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність працювати у команді;
- здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- здатність працювати автономно;
- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач, використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансової, економічної, математичної, статистичної та інших наук для діагностики стану фінансових систем;
- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
- здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування, застосовувати їх в діяльності виробничих структур, фінансово-кредитних установ та бюджетних організацій;
- здатність складати та аналізувати фінансову звітність, інтерпретувати та використовувати фінансову та пов'язану з нею інформацію облікового характеру у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- здатність здійснювати ефективні комунікації;
- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій;

- здатність планувати економічні процеси в сфері грошових, фінансових і кредитних відносин обґрунтовувати альтернативи прийняття управлінських рішень за всіма видами фінансової діяльності.

програмних результатів навчання:

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;

- застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;

- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;

- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;

- розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

2. ЗМІСТ ПРАКТИК

2.1. Навчальна практика «Економічна теорія»

Тема 1. Товарна форма виробництва. Товар і гроші. Натуральне господарство та його характеристика. Умови виникнення товарного господарства та його загальна характеристика. Види товарного виробництва. Проста і розвинена форми товарного виробництва. Товар та його властивості. Закон вартості та його роль у розвитку товарного виробництва. Альтернативні теорії вартості. Ціна, її сутність. Функції цін. Види цін. Теорії ціни. Основні фактори, що обумовлюють ціни на продукцію фірми. Еволюція форм вартості та сутність грошей. Функції грошей. Альтернативні теорії грошей. Товарно-грошовий обіг: основні терміни та закони. Теорія грошей та грошового обігу. Еволюція грошей. Сучасна грошова система. Закони обігу грошей.

Тема 2. Економічні агенти ринкової економіки. Секторна модель кругопотоку. Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин. Поняття підприємства (фірми, корпорації). Форми і види підприємств. Організаційно-правові форми підприємств у ринковій економіці. Види акціонерних товариств та особливості управління. Акціонерна власність в економічній системі. Внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства. Проблеми розвитку підприємств в Україні. Сутність та функції підприємництва. Підприємець – основна фігура економічного прогресу. Роль підприємництва в ринковій економіці. Основи маркетингу та менеджменту. Підприємство як центр прийняття рішень. Мотивація поведінки підприємства. Поняття технічної та економічної ефективності виробництва. Фактор часу і періоди функціонування підприємства: миттєвий, короткий і тривалий.

Тема 3. Капітал. Галузеві особливості функціонування капіталу. Капітал та його сутність. Види капіталу. Постійний та змінний капітал. Структура виробничого капіталу. Основний та оборотний капітал. Фізичне та моральне зношування капіталу. Амортизація. Кругообіг капіталу. Оборот капіталу. Показники ефективного використання основного та оборотного капіталу. Нагромадження капіталу. Інвестування. Особливості нагромадження капіталу в світі та в Україні. Капітал у сфері торгівлі. Товарні біржі. Торговельний прибуток. Фондова біржа. Рентні відносини та форми земельної ренти. Земельна рента та орендна плата. Ціна землі. Ринок земельних ресурсів в Україні.

Тема 4. Економічний розвиток. Відтворення та економічне зростання. Мета та фактори економічного зростання. Типи економічного зростання. Чинники економічного зростання. Циклічні коливання економічного зростання. Теорії циклів: дискусійні проблеми. Середні та малі цикли. Довгі хвилі в економіці. Економічні кризи та їх причини. Особливості розвитку економіки в Україні.

Тема 5. Фінансово-кредитна система. Фінансова система. Сутність фінансів. Державні фінанси. Державний бюджет. Бюджетний дефіцит та способи його мінімізації. Проблеми збалансованої політики. Державний борг. Фіскальна політика. Податкова система України. Крива Лаффера. Фіскальні

методи регулювання виробництва. Позичковий капітал і відсоток. Сутність кредиту та його форми. Банки, їх роль та функції. Центральні і комерційні банки. Фінансово-кредитні організації. Механізм грошово-кредитного регулювання. Основні інструменти монетарної політики. Вплив грошово-кредитної політики на рівень суспільного виробництва.

Тема 6. Теорії та аналіз поведінки споживача. Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація. Поняття корисності, її особливості та спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність, функція корисності. Процес споживання та динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Перший закон Госсена. Поняття рівноваги споживача в кардиналістській концепції. Другий закон Госсена. Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій. Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу. Спадний характер та неможливість перетину кривих байдужості за кращих однакових умов. Карта байдужості. Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення. Бюджетне обмеження і можливості споживача. Бюджетна лінія: рівняння і графічна побудова. Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу та цін. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід – споживання» та лінії «ціна – споживання». Крива Енгеля. Закони Енгеля. Траєкторія зміни споживання внаслідок зниження цін. Побудова лінії індивідуального попиту споживача. Ефект заміщення та ефект доходу. Парадокс Гіффена. Ефекти заміщення і доходу як основа побудови функції індивідуального попиту на благо в ординалістській теорії корисності.

Тема 7. Попит, пропозиція, їх взаємодія. Ринковий попит як сума індивідуального попиту усіх споживачів певного товару. Зображення попиту: аналітичне, табличне та графічне. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним та ринковим попитом: ефекти «юрби», «сноба», «Веблена». Цінові та нецінові чинники попиту. Концепція цінової еластичності попиту у визначенні міри чутливості споживача до зміни цін на товари. Суть абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного попиту. Взаємозв'язок між ціною та валовим виторгом за різної еластичності. Методика обчислення коефіцієнта еластичності попиту за доходом, «перехресної» еластичності попиту. Суть поняття «пропозиції». Закон пропозиції та його аргументація. Аналітичне, табличне та графічне зображення пропозиції. Цінові та нецінові чинники пропозиції. Методика обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції. Поняття ринкової рівноваги, надлишку, дефіциту. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Рівноважна функція ціни. Вплив зміни попиту і пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку.

Тема 8. Витрати виробництва та прибуток. Часткова варіація факторів виробництва і функція витрат. Постійні, змінні, сукупні, середні та граничні витрати. Означення, графічний аналіз особливостей взаємного розташування та закономірностей зміни кожного з видів витрат, точки мінімуму та їх взаємне

розташування. Типовий характер зміни витрат у короткому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження доходності). Ізоквантна, пропорційна та ізоклінна варіації факторів виробництва та функція витрат. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору фірми в процесі вироблення довготермінової стратегії розвитку. Мінімумально ефективний розмір виробництва та структура ринку. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підходи до визначення. Альтернативні витрати та їх склад. Поняття: загальний (сукупний, валовий), середній та граничний виторг. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Різні концепції прибутку.

Тема 9. Ринки досконалої та монополістичної конкуренції. Ознаки й умови досконалої конкуренції та монополістичної конкуренції. Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного і сукупного доходу підприємства. Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства у короткотерміновому періоді. Максимізація прибутку (два підходи). Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми: графічний аналіз впливу ринкової ціни на взаємне розміщення кривих сукупних витрат, сукупного доходу та прибутку фірми досконалого та монополістичного конкурента. Умови довгострокової рівноваги та ефективність ринку досконалої конкуренції. Поглиблення диференціації продукту та реклама товару на ринку монополістичної конкуренції. Наслідки нецінової конкуренції для споживачів.

Тема 10. Монопольний ринок та олігополія. Поняття та ознаки «чистої» монополії. Природні, економічні, адміністративні та правові бар'єри монопольного ринку. Різновиди монополій: відкриті, закриті, природні, державні, недержавні тощо. Крива попиту монополіста. Одночасний вибір монополістом ціни й обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Правило максимізації прибутку. Визначення монопольної ціни. Цінова дискримінація та її різновиди. Рівновага фірми-монополіста у довготерміновому періоді. Діагностування монопольної влади. Олігополія, її сутність та основні ознаки. Нечисленність фірм в олігополістичних галузях, загальна взаємозалежність підприємств. Показники концентрації ринку. Різноманітність олігополістичних структур, загальна взаємозалежність і складність аналізу поведінки підприємства на ринку. Олігополістичне ціноутворення. Ефективність олігополії порівняно з іншими ринковими структурами. Економічні наслідки монополії та олігополії, потреба у їх державному регулюванні, антимонопольна політика.

Тема 11. Ринок факторів виробництва. Попит на товар та попит на фактори виробництва. Ринки факторів виробництва та їх функції в економіці. Споживання факторів виробництва: цілі та обмеження. Граничний фізичний продукт виробничого ресурсу. Індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва. Функція галузевого похідного попиту. Зміна обсягу попиту та попиту в цілому. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Аналіз залежності між ринком товару та ринком ресурсу щодо обсягів та цін, її

графічне зображення. Монопольний ринок товару та ринок факторів виробництва. Порівняння похідних попитів за монополії та досконалої конкуренції. Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактору виробництва. Вартісний граничний продукт та ціна фактора. Основне правило визначення попиту на фактори виробництва. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Суть та особливості використання поняття заробітної плати. Характеристика досконало конкурентного ринку праці. Попит монополії на працю і монопольна рівновага. Монопсонічний та олігопсонічний ринки, їх особливості. Граничні витрати на працю для монопсоніста. Прийняття рішення про наймання на монопсонічному ринку праці. Капітал як ресурс тривалого використання, форми капіталу. Особливості землі як фактора виробництва. Особливості формування пропозиції землі та попиту на землю. Фактори впливу на попит на землю. Рента. Ціна землі як капіталізована рента. Державне регулювання земельних відносин.

Тема 12. Інституціональні аспекти ринкового господарства. Часткова та загальна рівновага. Необхідність визначення ринкової системи як цілого, дослідження взаємодії та взаємозалежності її частин. Аналіз загальної рівноваги. Ефект зворотного зв'язку. Система рівнянь загальної рівноваги за Вальрасом. Закон Вальраса. Необхідність та вигоди ринкового обміну. Порівняння граничних норм заміщення для пар товарів, що обмінюються. Діаграма Еджворта. Ефективність при обміні. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл. Розподіл виробничих ресурсів. Діаграма Еджвота. Крива виробничих контрактів. Парето-оптимальний розподіл ресурсів. Рівновага виробника на конкурентному ринку (фактори виробництва). Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту. Сучасна економічна теорія про права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси. Інституціональна природа сучасної фірми. Трансакційні витрати. Поняття про зовнішні ефекти. Негативні та позитивні зовнішні ефекти. Суспільні та приватні витрати (вигоди), коригуючі податки та субсидії. Теорема Коуза. Забруднення навколишнього середовища. Роль держави у вирішенні екологічних проблем. Роль держави в економічному кругообігу. Модель економічного кругообігу з урахуванням держави. Економічна роль держави у ринковій економіці. Необхідність та причини втручання держави в економічні процеси за ринкових умов. Функції держави. Позитивний (описовий) аналіз поведінки уряду. Застосування теорії суспільного вибору у поведінці уряду.

Тема 14. Макроекономічні показники в системі національних рахунків. Система національних рахунків як міжнародний стандарт макроекономічного рахівництва. Методологічні принципи системи національних рахунків. Основні категорії системи національних рахунків: інституціональна одиниця, сектори, економічні операції, рахунки. Основні макроекономічні показники. Випуск та його оцінювання. Проміжна продукція, кінцева продукція і ВВП. Методи обчислення ВВП. Виробничий метод,

розподільний метод, метод кінцевого використання. Аналітична формула ВВП за категоріями кінцевого використання. Обчислення валового національного доходу та валового національного наявного доходу. Макроекономічні показники на чистій основі. Номінальний і реальний ВВП. Базовий і поточний періоди, фактичні (поточні) та порівнянні (постійні) ціни. Індекс цін, індекс споживчих цін, індекс цін ВВП (дефлятор ВВП). Відмінність між індексом споживчих цін і дефлятором ВВП. Дефлювання та інфлювання. Обчислення зміни номінального ВВП за рахунок зміни реального ВВП і зміни рівня цін.

Тема 15. Ринок праці. Зайнятість і безробіття. Населення як джерело робочої сили. Показники рівня використання робочої сили: рівень зайнятості, рівень безробіття, коефіцієнт участі в робочій силі. Види безробіття: фрикційне, структурне, циклічне, природне. Повна зайнятість, неповна зайнятість, надмірна зайнятість. Обчислення природного рівня безробіття. Механізм ринку праці. Неокласична теорія ринку праці. Неокласична функція попиту на працю. Неокласична функція пропозиції праці. Графічна інтерпретація неокласичної моделі ринку праці. Кейнсіанська теорія ринку праці. Кейнсіанська функція попиту на працю. Кейнсіанська функція пропозиції праці. Графічна інтерпретація кейнсіанської моделі ринку праці. Втрати від безробіття. Втрати, що пов'язані з природним безробіттям. Втрати від циклічного безробіття. Відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП (розрив ВВП). Закон Оукена. Визначення потенційного ВВП на основі розриву ВВП. Визначення впливу безробіття на динаміку ВВП.

Тема 16. Товарний ринок. Сукупний попит. Сутність сукупного попиту та його відмінність від ринкового попиту. Крива сукупного попиту. Цінові чинники сукупного попиту: ефект процентної ставки, ефект багатства, ефект чистого експорту. Нецінові чинники сукупного попиту та їх вплив на його криву. Сукупна пропозиція. Довгострокова сукупна пропозиція та її теоретичний інструментарій. Графічна модель довгострокової сукупної пропозиції. Короткострокова сукупна пропозиція і ціна. Крайній випадок короткострокової сукупної пропозиції та його графічна інтерпретація. Основна модель короткострокової сукупної пропозиції. Гіпотези теоретичного інструментарію основної моделі короткострокової сукупної пропозиції. Функція короткострокової сукупної пропозиції. Нецінові чинники короткострокової сукупної пропозиції: ресурсові ціни, продуктивність ресурсів, субсидії підприємствам і податки на підприємства. Модель AD-AS як базова модель економічної рівноваги. Короткострокова і довгострокова рівновага. Механізм відновлення економічної рівноваги, що порушується коливаннями сукупного попиту. Механізм відновлення економічної рівноваги, що порушується збуреннями сукупної пропозиції.

Тема 17. Грошовий ринок. Пропозиція грошей. Сутність пропозиції грошей та грошові агрегати. Грошова база та її компоненти: готівка і банківські резерви, обов'язкові й надлишкові резерви. Грошовий мультиплікатор, коефіцієнт готівки, резервна норма. Мультиплікація грошової бази банківською системою. Грошова пропозиція як функція процентної ставки і крива

пропозиції грошей. Попит на гроші. Класичний підхід до функції попиту на гроші. Рівняння грошового попиту кількісної теорії грошей. Кембриджські економісти про функцію попиту на гроші. Кейнс про мотиви попиту на гроші. Процентна ставка і альтернативна вартість зберігання грошей. Кейнсіанське рівняння попиту на гроші. Швидкість обігу грошей. Фрідменська функція попиту на гроші. Кейнсіанська функція попиту на гроші. Механізм грошового ринку. Рівняння рівноваги на грошовому ринку. Механізм відновлення рівноваги на грошовому ринку, порушеної збільшенням доходу. Роль процентної ставки у врівноваженні грошового ринку. Механізм відновлення рівноваги на грошовому ринку, порушеної збільшенням грошової бази. Механізм відновлення рівноваги на грошовому ринку, порушеної одночасним зростанням доходу і збільшенням грошової бази. Процентна ставка: сутність та види. Реальна процентна ставка та чинники, що впливають на її рівень. Номінальна процентна ставка на основі рівняння Фішера. Очікувана і фактична реальна процентна ставка. Мотиваційна роль реальної процентної ставки.

Тема 18. Інфляційний механізм. Сутність та види інфляції. Темп інфляції та методи його обчислення. Види інфляції залежно від її темпів: помірна, галопуюча, гіперінфляція. Інфляція попиту, інфляція витрат та їх графічна інтерпретація. Очікувана і неочікувана інфляція. Очікувана інфляція за теорією адаптивних очікувань. Очікувана інфляція за теорією раціональних очікувань. Причини та наслідки інфляції. Кейнсіанська теорія щодо причини інфляції та її недоліки. Роль грошей в інфляційному механізмі: монетаристський підхід та позиція кейнсіанців. Чинники інфляції попиту. Чинники інфляції витрат. Інфляційні очікування. Основні наслідки високої інфляції. Інфляція і безробіття. Ранній варіант кривої Філіпса. Сучасна крива Філіпса та її відмінність від раннього варіанту. Рівняння кривої Філіпса та сутність її складових. Інфляція повної зайнятості та переміщення кривої Філіпса. Крива Філіпса як аналітичний засіб стабілізаційної політики. Крива Філіпса у довгостроковому періоді.

Тема 19. Споживання домогосподарств. Доходи домогосподарств як джерело споживання. Доходи і витрати домогосподарств у моделі економічного кругообігу. Особистий дохід у приватній закритій економіці та його складові. Особистий наявний дохід у приватній закритій економіці: його кількісна визначеність та розподіл. Заощадження та споживання домогосподарств. Теперішня вартість майбутніх грошей і майбутня вартість теперішніх грошей. Зв'язок між диференціацією доходів і споживанням. Економічна нерівність та способи її оцінювання: крива Лоренца, децильний коефіцієнт, коефіцієнт Джині. Кейнсіанська функція споживання. Сучасна модифікація кейнсіанської функції споживання. Гранична схильність до споживання та заощаджень. Чинники, що впливають на граничну схильність до споживання. Середня схильність до споживання та заощаджень. Індукційоване та автономне споживання. Чинники автономного споживання: багатство, запозичення. Функції споживання з урахуванням фактора часу. Теорія Фішера про міжчасовий вибір споживача. Вплив на споживання поточного доходу, заощаджень та позик. Функція

споживання за гіпотезою життєвого циклу. Гіпотеза постійного доходу. Функція споживання за гіпотезою постійного доходу.

Тема 20. Зовнішньоекономічна діяльність. Платіжний баланс. Сутність та методологія складання платіжного балансу. Дебетові та кредитові операції. Еквівалентний обмін цінностей і трансферти. Автономна стаття «Помилки та упущення». Рахунок поточних операцій та його складові. Рахунок капітальних операцій і зміст його складових. Взаємозв'язки рахунків. Модель платіжного балансу. Модель балансу автономних операцій. Резервні активи як регулююча стаття платіжного балансу. Валютний курс. Валюта та її види. Номінальний валютний курс і способи котирування валюти. Чинники, що впливають на номінальний валютний курс. Паритет купівельної спроможності. Фіксований і плаваючий валютний курс. Реальний валютний курс і умови торгівлі. Двосторонній і багатосторонній валютний курс. Вплив зовнішньої торгівлі на економіку. Вплив зовнішньої торгівлі на умови формування рівноважного ВВП, обчисленого за методом «витрати – випуск». Гранічна схильність до імпорту. Функція споживання у відкритій економіці. Вплив зовнішньої торгівлі на умови формування економічної рівноваги, визначеної за методом «вилучення – ін'єкції». Країна як чистий дебітор або як чистий кредитор. Чинники, що впливають на чистий експорт. Вплив чистого експорту на ВВП.

2.2. Навчальна практика «Статистика»

Тема 1. Організація статистики в Україні. Організація єдиної системи обліку та статистики в Україні. Нормативно-інструктивна база проведення статистичних досліджень в Україні. Закон України «Про державну статистику». Форми державних спостережень. Ознайомлення із сайтом Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>. Можливості використання статистичних методів у повсякденній роботі фахівця з фінансів, банківської справи та страхування.

Тема 2. Статистична звітність. Види, реквізити, порядок складання та подачі статистичної звітності. Табелі форм статистичної звітності. Помилки статистичного спостереження та способи їх контролю.

Тема 3. Вибіркове спостереження. Генеральна та вибіркова сукупності. Способи відбору одиниць до вибіркової сукупності: випадковий, механічний, серійний (кластерний), багатоступеневий (комбінований), типовий, метод квот, стихійної вибірки, метод «снігового клубка» та ін. Помилки вибіркового спостереження. Поширення вибірових даних на генеральну сукупність.

Тема 4. Складання робочих документів статистичного спостереження соціально-економічних явищ. Програма спостереження. Робочий план спостереження. Носії первинної інформації. Допоміжні документи статистичного спостереження.

Тема 5. Проведення статистичного спостереження. Види опитування: анкетування, інтерв'ю, експертна оцінка. Принципи проведення опитування. Вимоги до анкет. Класифікація питань, які використовують в анкетах. Способи розповсюдження анкет. Завдання інтерв'юера. Проведення анкетування,

зведення та класифікація його результатів. Попередня підготовка зібраних в ході дослідження даних до аналізу: перевірка, систематизація, обробка, підсумовування даних і представлення їх у формі статистичних таблиць.

Тема 6. Зведення та групування статистичних даних. Ряди розподілу та їх аналіз. Показники варіації. Використання комп'ютерних програм для обробки статистичних даних. Можливості редактора Excel в аналізі статистичних сукупностей. Застосування програми Analis в аналізі рядів розподілу. Побудова статистичних таблиць.

Тема 7. Статистичні методи вимірювання взаємозв'язків. Аналітичне групування. Кореляційно-регресійний аналіз: однофакторний, двофакторний та багатофакторний. Дисперсійний аналіз: однофакторний та двофакторний. Біваріантний аналіз (χ^2 -тест).

Тема 8. Аналіз динаміки. Статистичні ряди динаміки, їх види та правила побудови. Аналітичні показники рядів динаміки. Середні показники динамічного ряду. Поняття тенденції. Прийоми аналізу рядів динаміки. Інтерполяція. Екстраполяція. Вивчення сезонності.

Тема 9. Індексний метод. Індeksi, техніка їх обчислення та економічний зміст. Загальні індeksi. Середні арифметичні та гармонійні індeksi. Система індeksiв для характеристики динаміки складного явища.

Тема 10. Статистичні графіки. Значення графічного методу та правила побудови графіків. Вибір оптимального виду графічного зображення різних статистичних даних (ряди розподілу, середні величини, ряди динаміки, сезонні коливання тощо). Можливості наочного представлення результатів статистичного дослідження за допомогою презентації.

2.3. Навчальна практика «Фінанси»

Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів. Предмет фінансової науки. Мета фінансової науки. Методи пізнання фінансового життя. Предмет та метод курсу «Фінанси». Сутність фінансів. Причина появи фінансів. Фінанси як економічна та історична категорія. Ознаки фінансів як економічної категорії. Призначення фінансів. Функції фінансів. Об'єкти та суб'єкти розподілу у фінансах. Форми фінансового контролю. Сутність категорії «фінансова система». Фінансова система за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Сфери та ланки фінансової системи. Принципи побудови фінансової системи. Органи управління та фінансові інститути.

Тема 2. Становлення та розвиток фінансової науки. Значення фінансової науки. Обставини та період її виникнення. Характеристика окремих наукових досліджень в стародавньому світі. Розквіт фінансової науки та її представники. Особливості, загальні та специфічні тенденції української фінансової науки. Геполітично-цивілізовані цикли розвитку фінансової думки в Україні. Основні риси сучасної фінансової науки в світі.

Тема 3. Фінансове право і фінансова політика. Поняття фінансового права. Предмет фінансового права та його ознаки. Метод правового

регулювання в фінансовому праві. Система фінансового права. Зміст загальної та особливої частин фінансового права. Основні галузі фінансового права та їх особливості. Джерела фінансового права та фінансове законодавство. Фінансово-правові акти та їх класифікація. Фінансова політика: сутність та завдання. Основні положення наукових концепцій. Основні складові та напрямки фінансової політики. Фінансовий механізм: сутність, призначення, характеристика та складові елементи. Фінансове планування та його методи. Фінансове регулювання.

Тема 4. Податки. Податкова система. Економічна сутність податків і зборів. Податки як економічна та історична категорія. Суспільний зміст та матеріальна основа податків. Історія виникнення та сучасний стан оподаткування. Історичні періоди розвитку теорії податків та оподаткування. Періоди розвитку податкової системи. Класифікація податків і зборів. Функції податків та їх характеристика. Податкова система України: сутність, нормативне регулювання. Принципи побудови системи оподаткування. Елементи системи оподаткування. Податкова політика України. Основні завдання податкової політики. Типи податкової політики та принципи. Шляхи реформування системи оподаткування в Україні. Непряме та пряме оподаткування підприємств. Характеристика податків.

Тема 5. Бюджет. Бюджетна система. Особливості бюджету як економічної категорії. Суспільне призначення та функції бюджету. Бюджетний механізм. Бюджетна система. Особливості її побудови. Бюджетний устрій. Складові бюджетної системи України. Поняття зведеного бюджету. Принципи бюджетної системи України. Сутність бюджетного процесу. Учасники та стадії бюджетного процесу. Бюджетне планування, його завдання та процедура. Касове виконання бюджету. Державні доходи і видатки бюджету. Джерела та класифікація доходів бюджету. Класифікація та характеристика видатків бюджету.

Тема 6. Бюджетний дефіцит. Дефіцит бюджету. Причини виникнення дефіциту бюджету. Класифікація бюджетного дефіциту. Наукові погляди на бюджетний дефіцит. Розміри бюджетного дефіциту. Джерела погашення бюджетного дефіциту.

Тема 7. Державний кредит. Сутність державного кредиту та причини його необхідності. Особливості державного кредиту. Джерела погашення державних позик. Функції державного кредиту. Форми державного кредиту. Класифікація державної позики. Зміст та сутність державного боргу. Боргова безпека держави. Основні показники державного боргу в зарубіжних країнах. Управління державним кредитом. Основні елементи та методи управління державним боргом.

Тема 8. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання. Сутність місцевих фінансів. Вчення про місцеві фінанси та його генезис. Передумови виникнення місцевих фінансів. Теорії місцевих фінансів. Система складових та сфери місцевих фінансів. Роль місцевих фінансів у забезпеченні розвитку регіону. Основні форми впливу місцевих

фінансів на економіку і соціальну сферу держави. Проблеми сучасного етапу розвитку місцевих фінансів в Україні. Місцевий бюджет як фінансовий план. Види місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів та їх джерела. Видатки місцевих бюджетів та їх класифікація згідно принципу субсидіарності. Зміст та призначення бюджетних повноважень. Сутність та інструменти бюджетного федералізму. Міжбюджетні відносини та їх види. Мета та механізм регулювання міжбюджетних відносин. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Види міжбюджетних трансфертів. Вертикальні фіскальні дисбаланси та способи їх усунення. Горизонтальний фіскальний дисбаланс. Фінансове вирівнювання. Напрямки удосконалення збалансованості місцевих бюджетів.

Тема 9. Соціальні позабюджетні фонди. Призначення та сутність соціального страхування. Основні аспекти функціонування соціального страхування. Позабюджетні соціальні фонди, їх сутність та призначення. Генезис соціального страхування. Світовий досвід організації діяльності фондів соціального спрямування. Моделі організації соціального страхування в світі. Джерела фінансування соціальних позабюджетних фондів. Напрямки використання коштів соціальних позабюджетних фондів. Проблеми системи соціального забезпечення. Перспективи реформування системи соціального захисту населення в Україні.

Тема 10. Фінанси суб'єктів господарювання. Значення фінансів господарюючих суб'єктів. Сутність і функції фінансів підприємств як господарюючих суб'єктів, їх функції та основи організації. Фінансові ресурси підприємств. Класифікація фінансових ресурсів. Організація фінансової роботи і управління фінансами на підприємствах. Економічна характеристика джерел грошових надходжень підприємств і їх значення у формуванні фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) виробничих підприємств і підприємств сфери обігу та її використання. Економічний зміст прибутку. Порядок розподілу прибутку. Фінансова робота та її основні завдання. Складові фінансової роботи. Фінансовий механізм підприємства як умова ефективності фінансової роботи. Фінансова служба підприємства. Завдання та функції фінансової служби. Особливості фінансових відносин на підприємствах різних форм власності.

Тема 11. Фінанси домогосподарств. Сутність та функції домогосподарства. Доходи домогосподарства, їх складові та фактори. Види доходів домогосподарств. Витрати домогосподарств та їх складові. Бюджет домогосподарства.

Тема 12. Страхування. Страховий ринок. Соціально-економічна сутність страхування, його необхідність і значення в сучасному суспільстві. Характеристика функцій і класифікація страхування. Форми і методи страхового захисту, система страхових фондів. Страховий ринок України, його організаційна структура і перспективи розвитку. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні. Характеристика основних видів страхових

відносин в економіці України в сучасних умовах. Страхові ризики і методи їх оцінки. Страхові випадки і їх призначення в системі страхування.

Тема 13. Фінансовий ринок. Сутність фінансового ринку та економічні передумови його функціонування в сучасних умовах. Класифікація фінансового ринку і характеристика його окремих видів. Види цінних паперів і основні їх ознаки. Характеристика цінних паперів. Організація, основні функції фондових бірж і перспективи їх розвитку в Україні. Організація і порядок роботи фондових бірж. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Тема 14. Фінансовий менеджмент. Сутність фінансового менеджменту. Мета та функції фінансового менеджменту. Інформаційна база управлінських рішень. Інструменти фінансового менеджменту. Вартість та структура капіталу. Оптимальна структура капіталу.

Тема 15. Міжнародні фінанси. Характеристика сутності фінансового механізму зовнішньоекономічних відносин держави і господарюючих суб'єктів з зарубіжними країнами. Валютне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Валютний курс і конвертованість національної валюти України. Валютні ринки і фінансовий механізм здійснення валютних операцій. Міжнародні організації та їх фінансові фонди. Міжнародні фінансові інституції. Міжнародний фінансовий ринок: його об'єктивна основа та призначення. Складові міжнародного фінансового ринку. Діяльність української міжбанківської валютної біржі. Організація і порядок роботи біржового валютного ринку. Котирування іноземних валют. Валютні операції. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Єдиний митний тариф. Митний контроль і митне оподаткування на території спеціальних економічних зон. Митна політика України.

2.4. Навчальна практика «Страхування»

Тема 1. Сутність і класифікація страхування. Необхідність страхування як засобу управління ризиками підприємства та захисту власних майнових інтересів громадян. Форми та види страхування. Доцільність страхування об'єктів залежно від типу захисту майнових інтересів (захист майна, захист відповідальності, захист життя та здоров'я). Обґрунтування привабливості страхового захисту залежно від типу системи страхового відшкодування, виду та розміру страхової франшизи.

Тема 2. Страховий ринок і його державне регулювання. Стан, проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України. Страхова компанія як базова ланка страхового ринку. Особливості страхового посередництва. Завдання та повноваження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг. Законодавче поле у сфері страхування.

Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання. Страхові ризики та актуарні розрахунки. Показники страхової статистики. Склад та структура тарифної ставки. Особливості розрахунку тарифів із ризикових видів страхування та страхування життя. Види страхових внесків (премій, платежів).

Тема 4. Особисте страхування. Страхування життя як резерв внутрішніх інвестицій, інструмент особистого фінансового захисту, альтернативний засіб нагромадження. Основні та додаткові програми у межах страхування життя. Порівняльна характеристика основних видів і програм страхування життя. Страхування від нещасних випадків. Медичне страхування. Добровільне медичне страхування. Туристичне страхування.

Тема 5. Страхування майна. Страхування майна, як резерв матеріального добробуту фізичних і юридичних осіб. Основні продукти майнового страхування. Порівняльна характеристика основних видів і програм майнового страхування. Обрання та обґрунтування доцільності страхування певного виду майна підприємства, а також страхування підприємницьких, аграрних, фінансових і кредитних ризиків. Обґрунтування доцільності та економічної необхідності страхування особистого рухомого і нерухомого майна. Оцінка вартості страхових платежів і розміру страхового відшкодування.

Тема 6. Страхування відповідальності. Адміністративна, цивільно-правова та матеріальна відповідальність, що є об'єктом страхування. Порівняльна оцінка основних існуючих програм страхування відповідальності. Обґрунтування доцільності страхування певного виду відповідальності. Особливості ціноутворення та формування лімітів відповідальності у межах добровільного та обов'язкового страхування відповідальності.

Тема 7. Перестраховання і співстраховання та механізми їх забезпечення. Сутність перестраховання та співстраховання. Стан і перспективні напрямки розвитку співстраховання та перестраховання в Україні. Схеми перестраховання. Договори у межах перестраховання. Доцільність перестраховання. Можливості співстраховання за умови страхування великих ризиків.

Тема 8. Фінанси та фінансова надійність страховика. Оцінка фінансової надійності страховика, її необхідність і значення. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості страховика. Нормативний та фактичний запас платоспроможності. Методи та оцінка резерву незароблених премій. Оцінка прибутковості та рентабельності страхових операцій страховика. Рейтинг страхових компаній.

2.5. Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва

Зміст практики визначається з урахуванням особливостей бази практики.

Зміст практики на базі сільськогосподарського й інших підприємств різних галузей національної економіки:

Тема 1. Фінансова робота на підприємстві та характеристика відділів, що її виконують. Повна і скорочена назва підприємства. Юридична адреса. Форма власності й організаційно-правова форма. Цілі та види діяльності підприємства. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі підприємства. Організація фінансово-економічної роботи. Напрями фінансової роботи на підприємстві. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами підприємства. Склад фінансових

ресурсів підприємства. Джерела формування фінансових ресурсів. Власні, залучені й позикові фінансові ресурси. Грошові фонди (статутний, резервний, фонд оплати праці). Порядок формування й використання грошових фондів. Забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами.

Тема 2. Оцінка фінансового стану підприємства. Аналіз майнового стану підприємства. Оцінка ліквідності й платоспроможності. Аналіз грошових потоків. Оцінка фінансової стійкості та ділової активності. Аналіз фінансових результатів і рентабельності діяльності підприємства. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Тема 3. Грошові розрахунки підприємства. Характеристика фінансових взаємовідносин підприємства з банками щодо грошових розрахунків. Розрахункові й касові операції. Безготівкові й готівкові розрахунки. Проведення касових операцій. Ліміт залишку готівки в касі. Види банківських рахунків підприємства і порядок їх відкриття. Форми безготівкових розрахунків. Розрахунки платіжними дорученнями. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями. Розрахунки чеками. Розрахунки акредитивами. Вексельна форма розрахунків. Розрахунково-платіжна дисципліна та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства.

Тема 4. Грошові надходження, формування і розподіл прибутку підприємства. Характеристика і склад грошових надходжень підприємства. Дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. Доходи від іншої операційної діяльності. Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності. Формування валового і чистого доходу. Комплексний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей. Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства. Прибуток від реалізації продукції та його формування. Аналіз методів розрахунку прибутку від реалізації. Методи обчислення рентабельності. Розподіл і використання прибутку. Розподіл прибутку підприємства. Використання чистого прибутку.

Тема 5. Оборотні активи та джерела їх формування. Склад і структура оборотних активів. Визначення потреби в оборотних коштах. Способи визначення потреби в оборотних коштах. Нормування обігових коштів для створення виробничих запасів. Нормування обігових коштів у незавершеному виробництві і витрат майбутніх періодів. Нормування обігових коштів для створення запасів готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів економічним методом. Джерела формування оборотних активів. Власні джерела формування обігових коштів. Використання банківських кредитів для формування обігових коштів. Залучення коштів інших суб'єктів господарювання. Показники стану й ефективності використання оборотних активів. Показники стану власних оборотних коштів. Шляхи прискорення обертання оборотних активів. Вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства.

Тема 6. Фінансове забезпечення формування та відтворення основних засобів. Аналіз складу та структури основних засобів. Показники стану й ефективності використання основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Методи розрахунку амортизаційних відрахувань. Джерела

фінансування формування основних засобів: за рахунок власних фінансових ресурсів, банківських кредитів, лізингу, державного фінансування. Склад капітальних вкладень. Джерела і порядок фінансування капітальних інвестицій. Фінансування ремонту основних засобів.

Тема 7. Оподаткування підприємства. Структура податків і зборів підприємства до бюджету. Непрямі податки, які сплачує підприємство. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Мито. Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємства. Оподаткування прибутку підприємства. Оподаткування доходів фізичних осіб. Податкові соціальні пільги. Екологічний податок. Рентна плата та її склад. Податок на майно та його склад. Спрощена система оподаткування. Збори і цільові відрахування, які сплачує підприємство. Методика та особливості нарахування й сплати єдиного соціального внеску. Місцеві податки і збори. Звітність до органів Державної податкової служби України та фондів соціального страхування.

Тема 8. Кредитування підприємства. Кругообіг коштів підприємства та необхідність залучення кредитів. Класифікація кредитів, що надаються підприємству. Банківське кредитування підприємства. Види банківського кредиту та їх характеристика. Кредитний договір між підприємством і банком. Цілі, строки, умови здійснення кредитних операцій, форми забезпечення і гарантії погашення кредитів, виданих банками підприємству. Порядок отримання банківського кредиту. Порядок погашення банківського кредиту. Небанківське кредитування підприємства. Комерційне кредитування підприємства. Лізингове кредитування підприємства. Державне кредитування підприємства. Кредитування підприємства за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.

Тема 9. Фінансове планування на підприємстві. Фінансова стратегія підприємства. Напрями здійснення, види, методи фінансового планування на підприємстві. Фінансовий план і порядок його складання. Оперативний фінансовий план. План руху грошових коштів за видами діяльності (основна, інвестиційна, фінансова). Баланс доходів і видатків. Зведений фінансовий план.

Тема 10. Фінансова санація та банкрутство підприємства. Аналіз наявності ознак кризи на підприємстві. Застосування методів діагностики банкрутства підприємства. Санаційний аудит. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства. Аудит фінансової сфери підприємства. Ситуація підприємства на ринках факторів виробництва та збуту готової продукції. Аналіз причин кризи та сильних і слабких місць на підприємстві. Акт аудиторської перевірки. Система раннього реагування на загрозу банкрутства і комплекс попереджувальних заходів. Фінансова санація підприємства. План санації. Фінансові джерела санації підприємств. Форми фінансової санації. Внутрішні джерела фінансової санації. Санація балансу. Санація із залученням коштів власників підприємства. Альтернативна санація. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника. Фінансова участь персоналу в санації підприємства. Державна фінансова підтримка санації підприємств. Фінансова

санація на ухвалу господарського суду. Мирова угода. Санація шляхом реорганізації (реструктуризації).

Тема 11. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напрямку наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

Зміст практики на базі банківської установи:

Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура банківської установи. Повна і скорочена назва банку. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності банківської установи. Рейтинги банку. Організаційна побудова банку. Органи управління банку та їх повноваження. Тип організаційної структури банку. Вплив на організаційну структуру банку специфіки його діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності банку. Аналіз активів і пасивів банківської установи. Аналіз зобов'язань. Оцінка ліквідності й фінансової стійкості. Аналіз прибутковості банку.

Тема 3. Організація розрахункових операцій підприємств банківською установою. Ведення рахунків клієнтів. Відкриття і ведення банківських рахунків. Характеристика різних видів рахунків. Безготівкові міжгосподарські розрахунки. Способи і форми безготівкових розрахунків. Механізм здійснення розрахунків (списання коштів з розрахункового рахунку підприємства та їх зарахування на рахунки). Порядок відкриття та ведення валютних рахунків юридичних осіб. Посередництво банку у фінансових розрахунках між експортером та імпортером. Види платежів, що застосовуються у міжнародній практиці: авансові, платежі по надходженню товарів і розрахунків, платежі по настанню термінів, платежі при поставці товарів або після неї. Чеки як основна форма розрахунків при зовнішньоторговельних операціях, види чеків, порядок розрахунків. Документарне інкасо – розрахунки за допомогою товарних акредитивів, револьверний акредитив, компенсаційний акредитив. Вексель як платіжний документ. Характеристика вексельного обігу. Розрахункові операції банку з векселями. Оформлення заборгованості векселями. Розрахунки з використанням векселів.

Тема 4. Касові операції банку. Загальні правила здійснення касових операцій. Приймання готівкової національної та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на банківські рахунки (власні або інших суб'єктів економічних відносин). Приймання від фізичних та юридичних осіб готівки для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі. Послідовність здійснення прибуткових касових операцій. Видача готівкової національної та іноземної валюти з банківських рахунків клієнтів (через касу банку або із застосуванням платіжних карток через банкомат). Порядок здійснення видаткових касових операцій. Вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), а

також обмін клієнтам непридатних до обігу банкнот (монет) на придатні до обігу. Валютно-обмінні операції. Операції з банківськими металами.

Тема 5. Кредитування підприємств банківською установою. Класифікація кредитів банківської установи. Порядок надання і способи погашення позичок. Форми позичкових рахунків. Поточний рахунок з овердрафтом. Умови кредитної угоди, кредитний договір. Кредитний ризик і методи управління ним. Оцінка кредитоспроможності позичальника. Плата за кредит та її диференціація. Етапи процесу банківського кредитування. Контроль за використанням і погашенням кредиту. Проблемні позички. Кредитні санкції. Особливості механізму надання та погашення окремих видів кредитів. Кредитування у фінансових розрахунках між експортером та імпортером. Кредитні операції банку з векселями. Валютне кредитування.

Тема 6. Надання депозитних послуг банком. Вклади і депозити як головне джерело банківських ресурсів. Види вкладів і їх характеристика. Прості й складні відсотки при нарахуванні доходу по депозитах. Депозитна політика банку. Етапи проведення депозитної операції. Механізм здійснення депозитних операцій. Гарантування вкладів фізичних осіб.

Тема 7. Організація розрахунків платіжними картками. Види платіжних карток банку. Корпоративні платіжні картки. Зарплатні карткові проекти. Характеристика розрахунків платіжними картками. Аналіз кількості операцій з використанням платіжних карток банку. Динаміка структури обсягів операцій з використанням платіжних карток банківської установи. Документальне оформлення операцій з використанням терміналів.

Тема 8. Надання інших банківських послуг підприємствам. Операції банку з випуску та обігу цінних паперів. Комісійна та комерційна діяльність з цінними паперами. Послуги щодо зберігання цінних паперів, депозитарний облік та ведення рахунків за операціями з паперами. Емісія цінних паперів. Посередницькі операції банку з цінними паперами. Урахування векселів. Торговельні операції з векселями. Гарантійні операції з векселями. Авалування векселів. Видача гарантій під забезпечення оплати векселів. Комісійні та довірчі операції з векселями. Інкасування векселів. Організація роботи з векселями в банку. Загальна характеристика видів нетрадиційних банківських операцій і послуг. Лізингові операції банку. Банківські гарантії та поручительства, як форми банківських послуг. Посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги банку. Трастові послуги. Учасники факторингових операцій та зміст договірних відносин між ними. Визначення плати за факторингове обслуговування. Характерні ознаки форфейтингу. Зміст і послідовність здійснення форфейтингової операції, визначення плати за неї.

Тема 9. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

Зміст практики на базі кредитної спілки:

Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура кредитної спілки. Повна і скорочена назва кредитної спілки. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності кредитної спілки. Організаційна побудова кредитної спілки. Органи управління кредитної спілки та їх повноваження. Тип організаційної структури кредитної спілки. Вплив на організаційну структуру кредитної спілки специфіки її діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності кредитної спілки. Аналіз активів і пасивів кредитної спілки. Аналіз зобов'язань. Оцінка ліквідності й фінансової стійкості. Аналіз прибутковості кредитної спілки.

Тема 3. Характеристика рахунків, що відкриваються кредитною спілкою для її членів. Види рахунків, що відкриваються кредитною спілкою. Порядок відкриття кредитною спілкою рахунків своїм членам для отримання кредитних коштів. Характеристика депозитних рахунків, що відкриваються кредитною спілкою для її членів.

Тема 4. Касові операції кредитної спілки. Загальні правила здійснення касових операцій. Приймання готівки в касу. Послідовність здійснення прибуткових касових операцій. Видача готівки з каси. Порядок здійснення видаткових касових операцій.

Тема 5. Кредитування кредитною спілкою. Класифікація кредитів кредитної спілки. Порядок надання і способи погашення позичок. Умови кредитної угоди, кредитний договір. Кредитний ризик і методи управління ним. Плата за кредит та її диференціація. Етапи процесу кредитування спілкою. Контроль за використанням і погашенням кредиту. Проблемні позички. Кредитні санкції. Механізм надання та погашення окремих видів кредитів. Особливості отримання кредитів від імені членів кредитної спілки фермерськими господарствами та приватними підприємствами, які знаходяться у власності членів спілки.

Тема 6. Надання депозитних послуг кредитною спілкою. Види депозитів і їх характеристика. Прості й складні відсотки при нарахуванні доходу по депозитах. Депозитна політика кредитної спілки. Етапи здійснення депозитної операції. Механізм проведення депозитних операцій.

Тема 7. Здійснення інших видів діяльності кредитною спілкою. Порядок прийому вступних і обов'язкових пайових та інших внесків від членів кредитної спілки. Особливості надання кредитною спілкою послуг із поручительства виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами. Розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках в установах банків. Придбання кредитною спілкою державних цінних паперів. Залучення на договірних умовах кредитів банків, кредитів об'єднаної кредитної спілки, коштів інших установ та організацій для надання кредитів своїм членам. Кредитування інших кредитних спілок. Особливості діяльності кредитної спілки як члена платіжних систем. Оплата за дорученням своїх членів вартості

товарів, робіт і послуг у межах наданого їм кредиту. Благодійна діяльність кредитної спілки за рахунок коштів спеціально створених для цього фондів.

Тема 8. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напрямку наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

Зміст практики на базі страхової компанії:

Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура страхової компанії. Повна і скорочена назва страхової компанії. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності страхової компанії. Рейтинги страхової компанії. Організаційна побудова страхової компанії. Тип організаційної структури страхової компанії. Органи управління страхової компанії та їх повноваження. Вплив на організаційну структуру страхової компанії специфіки діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності страхової компанії. Аналіз активів і пасивів страхової компанії. Оцінка фінансової надійності страховика. Аналіз запасу платоспроможності страхової компанії. Аналіз фінансових результатів діяльності страховика. Оцінка ефективності діяльності страхової компанії.

Тема 3. Організація страхової діяльності (асортимент страхових послуг; механізм надання страхових послуг; тарифна політика). Форми проведення страхування. Асортимент страхових послуг страхової компанії. Побудова ефективної системи продажу: канали та мотивація надання страхових послуг. Функції страхових агентів. Страхові та перестрахові брокери: функції та організація діяльності. Винагорода страховим посередникам. Нові форми страхового посередництва. Розробка та просування нових видів страхових послуг. Механізм надання страхових послуг. Системи страхування та франшиза. Договір страхування: основні умови та зміст. Страховий тариф як ціна за страхову послугу. Тарифна політика страхової компанії. Формування баз даних і управління їх використанням у страхових організаціях.

Тема 4. Особисте страхування. Специфічні риси особистого страхування. Страхування життя. Таблиця смертності. Змішане страхування життя. Страхування дітей. Страхування до одруження (до вступу у шлюб). Страхування пенсій. Страхування від нещасних випадків. Медичне страхування.

Тема 5. Особливості ризикових видів страхування. Класифікація майнового страхування. Визначення страхового відшкодування. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки. Особливості страхування відповідальності. Основні види страхування цивільної відповідальності. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Страхування відповідальності перевізників. Страхування професійної відповідальності. Страхування відповідальності позичальника за непогашення

кредиту. Страхування відповідальності роботодавців. Страхування відповідальності за нанесення екологічних збитків (екологічне страхування). Страхування небезпечних відходів.

Тема 6. Страхіві послуги страховика в сільському господарстві. Види ризиків у сільському господарстві. Специфічні об'єкти страхування майна сільськогосподарських підприємств. Страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень. Визнання страхового випадку, встановлення страхової суми, страхового платежу та здійснення страхового відшкодування при страхуванні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень. Страхування сільськогосподарських тварин. Визнання страхового випадку, встановлення страхової суми, страхового платежу та здійснення страхового відшкодування при страхуванні сільськогосподарських тварин. Застосування франшизи у сільськогосподарському страхуванні.

Тема 7. Умови та процедура перестрахування. Методи перестрахування. Форми проведення перестраховальних операцій. Облігаторне перестрахування. Факультативно-облігаторне перестрахування. Пропорційне перестрахування. Перестрахування на основі ексцеденту збитку. Перестрахування на підставі ексцедента збитковості. Співстрахування та механізм його застосування.

Тема 8. Фінансове планування та прогнозування в страховій компанії. Стратегія страхової компанії. Бізнес-план: структура та характеристика його окремих розділів. Порядок опрацювання, розгляду і затвердження бізнес-плану. Особливості бюджетування в страховій компанії.

Тема 9. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

Зміст практики на базі бюджетної установи:

Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура бюджетної установи. Повна і скорочена назва бюджетної установи. Юридична адреса. Цілі та види діяльності бюджетної установи. Організаційна побудова. Органи управління бюджетної установи та їх повноваження. Вплив на організаційну структуру бюджетної установи специфіки діяльності, історії функціонування. Місце фінансової служби в організаційній структурі бюджетної установи. Функції фінансової служби бюджетної установи.

Тема 2. Оцінка основних фінансових показників бюджетної установи. Аналіз необоротних активів. Аналіз запасів. Оцінка забезпеченості матеріальними ресурсами та ефективності їх використання. Аналіз грошових коштів. Аналіз капіталу. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетної установи. Аналіз результатів діяльності бюджетної установи. Оцінка фінансової стійкості бюджетної установи.

Тема 3. Кошторис доходів і видатків бюджетної установи. Порядок складання кошторису бюджетної установи. Доведення бюджетній установі граничних показників за загальним фондом. Складання розрахунків за надходженнями спеціального фонду. Складання розрахунків за видатками загального і спеціального фондів. Заповнення вступної і основної частин кошторису. Підписання кошторису, розрахунків до нього та подання їх на затвердження. Аналіз фінансування бюджетної установи. Аналіз формування власних надходжень спеціального фонду. Аналіз складу та структури видатків бюджетної установи.

Тема 4. Касові видатки бюджетної установи. Основні види касових видатків бюджетної установи. Основні види фактичних видатків бюджетної установи. Аналіз співвідношення касових і фактичних видатків.

Тема 5. Механізм отримання коштів для забезпечення поточної діяльності бюджетної установи. Порядок відкриття рахунків бюджетної установи у казначействі. Порядок отримання асигнувань із загального фонду бюджету. Розподіл показників зведених кошторисів. Розподіл показників зведених планів асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету). Розподіл показників зведених планів надання кредитів із загального фонду державного бюджету. Розподіл показників зведених планів спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків). Зведення показників спеціального фонду в розрізі розпорядників нижчого рівня і одержувачів бюджетних коштів. План асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету). План надання кредитів із загального фонду державного бюджету. План спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків). Зведення показників спеціального фонду кошторису. План використання бюджетних коштів.

Тема 6. Порядок розрахунків за товари, роботи, послуги. Загальний порядок здійснення платежів за товари, роботи, послуги. Особливості здійснення розрахунків після поставки товарів (виконання робіт, надання послуг). Попередня оплата за товари (роботи, послуги) бюджетною установою. Умови, строк та обсяги передоплати. Послідовність дій при здійсненні попередньої оплати за капітальними видатками бюджетною установою.

Тема 7. Особливості виконання завдань і функцій бюджетною установою. Розкриття особливостей виконання завдань і функцій бюджетної установи залежно від її діяльності. Зміст теми для окремих бюджетних установ наступний: на базі органів Державної казначейської служби України: механізм взаємовідносин розпорядників і одержувачів коштів із казначейською системою, особливості проведення операцій на казначейських рахунках, технічне забезпечення здійснення платежів, виконання державного бюджету за доходами, виконання державного бюджету за видатками, казначейське обслуговування місцевих бюджетів, особливості казначейського обслуговування позабюджетних фондів; на базі органів Державної податкової служби України:

організація обліку і механізм зняття з обліку платників податків, прийом податкової звітності від суб'єктів господарювання з податку на прибуток, податку на додану вартість, акцизного податку, податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку, інших загальнодержавних і місцевих податків та зборів, контроль за своєчасністю сплати податків і зборів суб'єктами господарювання; процедура здійснення документальних перевірок суб'єктів господарювання; на базі Департаменту агропромислового розвитку: механізм взаємовідносин Департаменту з сільськогосподарськими підприємствами, аналіз основних напрямів і обсягів підтримки сільськогосподарських товаровиробників (галузь рослинництва й тваринництва), звітність, що подають сільськогосподарські товаровиробники до Департаменту, зведені показники по району (області) за окремими формами звітності; на базі органів Пенсійного фонду України (Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття): механізм взаємовідносин Фонду із суб'єктами господарювання, облік осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, особливості нарахування розміру пенсій (допомоги по тимчасовій непрацездатності, допомоги по безробіттю, допомоги при настанні нещасного випадку або профзахворювання), контроль за дотриманням вимог законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, правильність нарахування, обчислення, повноти і своєчасності сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів.

Тема 8. Організація бухгалтерського обліку бюджетної установи. Розподіл повноважень і відповідальності між посадовими особами бюджетної установи з питань організації бухгалтерського обліку. Завдання й функції фахівців бухгалтерської служби бюджетної установи. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі. План рахунків бюджетної установи. Первинний облік, поточний облік та підсумковий облік у бюджетній установі.

Тема 9. Звітність бюджетної установи. Склад місячної і квартальної фінансової звітності бюджетної установи. Річний фінансовий звіт бюджетної установи. Особливості складання та строки подання фінансової звітності бюджетною установою. Штрафні санкції за несвоєчасність подання фінансової звітності. Склад податкової та соціальної звітності бюджетної установи.

Тема 10. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

2.6. Виробнича практика «Комплексна зі спеціальності»

Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура суб'єкта підприємництва. Повна і скорочена назва бази практики. Юридична адреса.

Форма власності й організаційно-правова форма. Наявність філій, представництв, відділень та короткі відомості про них. Належність бази практики до концернів, асоціацій, холдингів тощо. Цілі та види діяльності бази практики. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі підприємства. Організація фінансово-економічної роботи. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами бази практики.

Тема 2. Фінансово-економічна характеристика суб'єкта підприємництва. Аналіз фінансових показників бази практики з урахуванням її форми власності, виду діяльності та форми організації бізнесу.

Тема 3. Практичні аспекти фахових дисциплін у фінансовій діяльності суб'єкта підприємництва. Здійснення необхідних розрахунків із фахових дисциплін на матеріалах бази практики. Аналіз отриманих результатів, формулювання обґрунтованих висновків і реальних управлінських рішень, розробка та визначення ефекту від впровадження пропозицій.

Тема 4. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

2.7. Професійна практика

Тема 1. Загальна характеристика та аналіз фінансових показників бази практики. Повна і скорочена назва бази практики. Юридична адреса. Форма власності й організаційно-правова форма. Наявність філій, представництв, відділень та короткі відомості про них. Належність бази практики до концернів, асоціацій, холдингів тощо. Цілі та види діяльності бази практики. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі бази практики. Організація фінансово-економічної роботи. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами підприємства. Аналіз фінансових показників бази практики з урахуванням її форми власності, виду діяльності та форми організації бізнесу.

Тема 2. Практичні аспекти фахових дисциплін у фінансовій діяльності суб'єкта підприємництва. Здійснення необхідних розрахунків із фахових дисциплін на матеріалах бази практики. Аналіз отриманих результатів, формулювання обґрунтованих висновків і реальних управлінських рішень, розробка та визначення ефекту від впровадження пропозицій.

Тема 3. Індивідуальне завдання. Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИКИ

Практика студентів Академії проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програм практики студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Базами практики можуть бути суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, фізичні особи, які проводять незалежну професійну діяльність, органи державної влади і місцевого самоврядування, громадські формування, об'єкти структурних підрозділів Академії, а також бази за межами України за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі програм практики.

Навчальна практика проводиться у навчальних аудиторіях, лабораторіях та на інших об'єктах структурних підрозділів Академії. Вони повинні мати відповідне матеріально-технічне, організаційне і навчально-методичне забезпечення.

Навчальна практика також може проводитися на підприємствах (в організаціях, установах тощо), що оснащені за останніми тенденціями розвитку відповідної сфери професійної діяльності, забезпечують виконання програм практики. Вона проводиться науково-педагогічним, педагогічним працівником Академії для групи студентів. З цими підприємствами (установами, організаціями тощо) укладаються договори.

Виробнича та професійна практики проводяться на базах практики. Підприємства (установи, організації тощо), які залучаються для проведення виробничої (професійної) практики студентів, мають відповідати наступним вимогам:

- наявність структурних підрозділів, напрям діяльності яких відповідає спеціальностям, за якими здійснюється підготовка студентів в Академії;
- здатність забезпечити виконання програми практики;
- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- забезпечення належних умов для проходження практики на виробництві з дотриманням правил і норм безпеки праці, виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- надання студентам на час проходження практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмам практики (за згодою керівника підприємства (установи, організації тощо) та за наявності відповідних вакансій);
- надання студентам права користуватися документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності підприємства (установи, організації тощо);
- можливість наступного працевлаштування випускників Академії (на загальних підставах, за наявності вакансій).

З урахуванням особливостей підготовки студентів за освітньо-професійною програмою кафедра може встановлювати додаткові вимоги до баз практики, що відображаються у відповідній робочій програмі практики.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, є:

- розробка наскрізної і робочих програм практик;
- визначення баз практики;
- укладання договорів про проведення практики студентів між Академією та підприємствами (установами, організаціями тощо);
- розподіл студентів за базами практики;
- підготовка для баз практики інформації про обсяги, зміст, період проведення практики студентів, потреби в обладнанні та матеріалах тощо;
- призначення керівників практики;
- складання індивідуальних завдань на практику;
- проведення настановчих зборів студентам;
- підготовка звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи.

Відповідальність за організацію та проведення практики покладається на ректора Академії. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням в Академії здійснює керівник виробничої практики навчального відділу, на факультеті – декан, на кафедрах – завідувачі кафедр.

Функції організаторів, керівників та учасників практики визначаються Положенням про проведення практики студентів Полтавської державної аграрної академії.

Заходи, пов'язані з організацією практики студентів, визначаються наказом ректора Академії про проведення практики студентів.

Навчальна практика проводиться для академічної групи.

Навчальна практика здійснюється тривалим окремим періодом у межах навчального року.

Керівник навчальної практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- проводить студентам інструктаж із безпеки життєдіяльності;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам (за наявності);
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;
- перевіряє щоденники навчальної практики та оцінює результати її проходження студентами;
- подає звіт керівника навчальної практики на кафедру та керівнику виробничої практики навчального відділу;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Академії.

Студенти, які проходять навчальну практику, зобов'язані:

- ознайомитися з програмою практики;
- отримати документи для проходження практики;
- пройти інструктаж із безпеки життєдіяльності та дотримуватися правил безпеки життєдіяльності;
- виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- оформити звітну документацію з практики та подати її керівнику практики від кафедри.

Виробнича практика студентів проводиться у виробничих умовах в період, що забезпечує можливість виконання студентами всіх видів робіт згідно з програмою практики.

На початку практики керівник підприємства (установи, організації тощо) призначає керівника від бази практики, а також забезпечує проведення студентам-практикантам інструктажів із охорони праці, ознайомлення з правилами внутрішнього трудового розпорядку бази практики, порядком отримання документації та матеріалів. Керівником практики від бази практики повинен бути фахівець, який працює на постійній основі. Кількість студентів-практикантів, яка закріплюється за ним, не повинна перевищувати десяти осіб.

На студентів-практикантів, які проходять практику на підприємстві (в установі, організації тощо), розповсюджується законодавство України про працю та правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства (установи, організації тощо). За наявності вакантних місць та за відповідності змісту роботи програмі практики, студенти можуть бути зараховані на штатну посаду.

Організація проведення **професійної практики** студентів заочної форми навчання здійснюється з урахуванням наявності в них професійного досвіду.

Студенти, які мають досвід роботи, стажувалися (не менше одного місяця) або працюють за обраним фахом, допускаються розпорядженням декана факультету до складання семестрового контролю з професійної практики без її проходження на підставі поданих підтверджуючих документів. Документами, які підтверджують відповідність займаної посади обраному фаху та наявність у студента відповідного практичного досвіду, є довідка з місця роботи чи стажування, засвідчена керівником підприємства (установи, організації тощо), або копія трудової книжки.

Студентам, які не працюють за фахом і не мають досвіду роботи за ним, проводиться професійна практика згідно з наказом ректора Академії. Проходження студентом професійної практики може здійснюватися за місцем роботи (без відриву від виробництва) за умови його відповідності вимогам програми практики та укладення договору про проведення практики студентів.

Керівник виробничої (професійної) практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам;
- контролює своєчасне прибуття студентів до баз практики;

- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;

- проводить консультації щодо опрацювання та узагальнення зібраного матеріалу;

- перевіряє щоденники, звіти з практики та оцінює результати її проходження студентами;

- подає на кафедру звіт керівника виробничої (переддипломної) практики;

- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством і внутрішніми нормативно-правовими актами Академії.

Керівник практики від бази практики:

- здійснює безпосереднє керівництво практикою студентів-практикантів згідно з програмою практики;

- знайомить студентів-практикантів із правилами внутрішнього розпорядку та контролює їх дотримання;

- повідомляє керівнику практики від кафедри про порушення студентом-практикантом трудової дисципліни та внутрішнього розпорядку;

- контролює ведення щоденника, підготовку звіту студентом-практикантом;

- після закінчення практики складає відгук-характеристику на кожного студента-практиканта, де дає оцінку проходження практики.

Студенти, які проходять виробничу (професійну) практику, зобов'язані:

- з'явитися на настановчі збори з питань проходження практики та звітування за її результатами;

- пройти цільовий інструктаж з охорони праці;

- отримати документи для проходження практики;

- ознайомитися з програмою практики;

- отримати індивідуальні завдання у керівника практики від кафедри;

- своєчасно прибути на базу практики;

- дотримуватися правил охорони праці на підприємстві (в установі, організації тощо);

- виконувати завдання, передбачені програмою практики;

- підготувати звітну документацію з практики;

- своєчасно подати звіт з практики та захистити його перед комісією.

5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК І ОЦІНЮВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Після закінчення періоду практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуального завдання. Форми звітності визначаються наскрізною та робочою програмами практики. До звітної документації відносяться щоденник практики, звіт з практики та інші.

За результатами проходження **навчальної практики** студентом подається керівнику практики від кафедри для перевірки та оцінювання

щоденник навчальної практики. У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів із навчальної практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками навчальної практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік виставляється в останній день практики. Оцінювання її результатів здійснюється керівником практики від кафедри на підставі:

- повноти та якості виконання студентом програми практики й індивідуального завдання (за наявності);
- оформлення та змістовності наповнення щоденника практики й інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

За результатами проходження **виробничої практики** студентом подається звіт з практики разом зі щоденником на кафедру для реєстрації та керівнику практики від кафедри – для перевірки та оцінювання.

У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Вимоги до структури та обсягу звіту з практики наводяться у робочій програмі практики.

Звіт з виробничої практики захищається студентом перед комісією, яка призначена наказом ректора Академії.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів із виробничої практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками виробничої практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік із практики виставляється протягом перших двох теоретичних тижнів після її закінчення головою комісії із захисту звітів з практики.

Голова комісії підсумовує бали, нараховані керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики.

Керівником практики від кафедри нарахування балів здійснюється на підставі:

- оцінки результатів проходження практики студентом, наданої у відгуку-характеристиці керівника практики від бази практики;
- оцінки якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики;
- оцінки виконання інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

Комісія із захисту звітів з практики нараховує бали за підсумками презентації студентом результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Семестровий контроль з **професійної практики** студентів заочної форми навчання проводиться під час навчально-екзаменаційної сесії.

Диференційований залік з професійної практики виставляється головою комісії із захисту звітів з практики. Нарахування балів із професійної практики здійснюється:

- комісією за результатами співбесіди зі студентом, який має досвід роботи, стажувався або працює за фахом;

- керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики студенту, який не працює за фахом і не має досвіду роботи за фахом, на підставі оцінки результатів проходження практики, якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики, презентації результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедр, конференціях, круглих столах та інших заходах, а загальні підсумки – на вчених радах факультету та Академії.